

EV EKONOMİSİ ETKİNLİKLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Emine GÖNEN, Seniha HASİPEK, Mustafa ARLI,
Mine MANGIR, Nevin AKTAŞ, Meltem BAYRAKTAR
A.Ü. Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Ziraat Fakültesi.

Yeryüzünde ilk uygarlıkların insanoğlu tarafından Anadolu toprakları üzerinde kurulduğu bilinmektedir. Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan eski adıyla Yukarı Mezopotamya olan yöre de bu uygarlık merkezlerinden biridir. Şu anda Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Adıyaman, Şırnak, Batman, Mardin ve Siirt'i kapsayan, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bir bölümü olan bu yöre, yeniden kalkınmış bir bölgemiz olma yolundadır. Yöreye bu yönden bir canlılık getirecek olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), enerji üretimini ve sulamayı kapsayan büyüklük küçüklük 13 projeyide bir araya getirmektedir. Bu projenin bir önemli yanı da yurdumuzda bugüne kadar düşünülmüş ve kısmen icraata geçirilmiş en büyük entegre proje olmasıdır.

Ekonomik bakımdan gelişmekte olan ülkelerde bu arada ülkemizde ekonominin önemli bir ögesi olan tarım, büyük çoğunlukla insan gücüne dayanmaktadır. İnsan gücü aynı zamanda sosyal ve kültürel alanlarda da gelişme ve kalkınmanın en önemli ve vazgeçilmez bir aracıdır. Bu nedenle üretimi artırmak için insan gücünün etki ve verimliliğinin artırılması da zorunludur.

Tarımda çalışan nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan kadınlar, kırsal kesimde her türlü tarımsal faaliyet içinde yer almaktadırlar. Üretimde çalışmaları yanında, bitkisel ve hayvansal ürünleri değerlendirmek ve hatta ihtiyaç fazlasını pazarlamak suretiyle de aile bütçesine katkıda bulunmaktadırlar. Bu faaliyetler yanında evde, aile yaşamıyla ilgili işlerin sorumluluğu da onlara aittir.

Ailenin sosyal yönden gelişmesinde en etkili birey olan kadının eğitilmesi büyük önem taşımaktadır. "Bir erkeği eğitirsen bir bireyi bir kadını eğitirsen bir aileyi eğitmiş olursun" atasözü kadının aile ve toplum içindeki yerini ve durumunu yansıtmaktadır.

Ülkemizde kadınların eğitilmesinde büyük rol oynayan Ev ekonomistleri tarım kesimindeki ailelerin olanaklarını daha iyi değerlendirmek suretiyle kadına pratik bilgiler vermek ve gerekli becerileri okul dışı bir eğitimle kazandırmak için çalışmaktadırlar. Bu amacı gerçekleştirmek için yapılan hizmet tarım, ev ve aile ile ilgili konularda yetiştirilmiş olan ev ekonomistlerinin gözle eğitim metodlarını kullanarak yaptıkları eğitimidir. Bu eğitim, yetişkin kadının bilgi ve becerisini geliştirip ilerleyen dünyada her türlü yeni buluşlar ve metodlara karşı ilgi duyması için bir çok sistemli, bilinçli çabaları kapsamaktadır.

Ancak ülkemizde ev ekonomisti eğitimi çalışmalarının yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Kırsal alanda yaşayan kadınların yaklaşık % 5'ine götürülen ev ekonomisi çalışmalarının özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren illerde son derece düşük oranlarda olduğu da bir gerçektir.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGESİNDE BUGÜNKÜ YERLEŞME DÜZENİ VE SOSYO-KÜLTÜREL DURUM

Bölgede kırsal yerleşmeler daha çok kuru tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik temel üzerinde oluşmuştur. Bu ekonomik uğraşlara bağlı olarak yerleşmeler dağınık ve az nüfusludur. Ayrıca yörede göçebe ve yarı göçebe yaşamın önemli olması, topografik yapı, ulaşım ağının yetersizliği ve tarımsal üretimin gelişmemiş olması gibi nedenlerle hane sayısı 5-25 arasında değişen mezralar da çok fazladır. Köy yollarının nitelikleri düşüktür. Çok sayıda köyaltı (mezra, kom) yerleşme oluşu yerleşmelerin yoldan yararlanma durumunun köyler düzeyinde görülenden de daha kötü olmasına yol açmaktadır. Yol olanaklarının kısıtlılığının neden olduğu sürekli göçlerin yanısıra mevsimlik göçler de yaygındır.

Yerleşim biçimi açısından nüfus hızla kentsel alanlarda yoğunlaşmaktadır. Kırdan kente nüfus akımında kentsel alanın çekici gücü ile kırsal yapının itici gücü birlikte etkilidir. Bir yandan topraksızlaşma diğer yandan da yüksek doğurganlığa bağlı olarak çalışma çağındaki nüfusun hızla artarak kırsal kesimde yığılması kırdan kopuşa yol açan temel etmendir. Kırsal kesimden kaynaklanan ve bir bölümü yöredeki iller ve bir bölümü de iller dışına yönelen yoğun göç nedeniyle kırsal nüfus artış hızı giderek düşmeye yüz tutmuştur. Yöre yurt dışına da göç vermiştir. Hayvancılıkla uğraşan göçerlerin de yöre ekonomisinde önemli bir yeri vardır.

Yörede ailelerin kalabalık olması doğurganlık oranının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Diyarbakır ili merkez köylerinde yapılan bir araştırmada kadınların %69'u aile planlamasına karşı oldukları hale ancak %18'i doğum kontrol yöntemleri kullanmaktadır. Hiç bir yöntem kullanmayanların %7 kadarının bu konuda kendilerine bilgi, araç gereç verilirse aile planlaması yapacakları anlaşılmaktadır. Doğum kontrol yöntemlerini kadınların %40 kadarı arkadaşın, %34'ü sağlık personelinin, %10.3'ü akraba ve basın yayından, %6'sı da eşlerinden öğrenmektedirler.

Aile planlaması uygulamalarıyla gelişme hızının yükselmesi; sağlık durumunun düzenlenmesi ve dolayısıyla çok yüksek olan bebek ölümlerinin düşürülmesini sağlayacaktır. Çünkü yörede yapılan sağlık hizmetlerinin yetersiz olduğu bilinmektedir.

Ayrıca bölgede halkın eğitim düzeyinin çok düşük ve toplumun eğitim olanaklarının sınırlı olduğu da yapılan yöresel çalışmalardan anlaşılmaktadır. Yörede okul binası olmayan köy oranı %16.89'dur. Erkeklerin %38.63'ü, kadınların %75.5'i okuryazara sahiptir.

Kadın nüfusunun bu denli eğitimsiz oluşu beraberinde dil sorununu da getirmekte ve bu da yörede kadınlara yönelik ev ekonomisi eğitim çalışmalarının gerekliliğini ve aynı zamanda da güçlüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Ülkemizde beslenmenin yetersiz ve dengesiz oluşunun nedeni ekonomik imkânsızlıkların yanında bilgisizlik sonucu yerleşen yanlış alışkanlıklardan kaynaklanmaktadır.

Bilindiği gibi her ülkede hatta aynı ülkenin değişik yörelerinde halkın besin sağlama olanaklarına, ekonomik gücüne ve alışkanlıklarına bağlı olarak tüketilen yiyeceklerin çeşit ve miktarları değişmektedir. Güneydoğu illerimizdeki baharatlı kebaplar yörenin belirgin özelliğidir. İçli ve çiğ köfteler bu yörenin karakteristik yiyeceklerindedir. Yemekler genellikle baharatlı, bol salçalı ve bol yağlıdır. Şanlıurfa yemeklerinin enerjileri genellikle yüksektir.

Keme kababı, ciğer kababı ve çiğ köfte protein bakımından zengindir. Yemeklerde kullanılan et miktarı oldukça fazladır. Yapılan bir araştırma ile Şanlıurfa'da buca ve köylerde il merkezinden daha yüksek düzeyde hayvansal protein tüketildiği saptanmıştır.

Yörede sebze kullanımında son yıllarda görülen artış sevindiricidir. Sebzelerden biber ve bamyı kurutmacıları il merkezinde yaygınlaşmış durumdadır.

Gerek araştırma sonuçlarından gerekse gözlem ve karşılıklı görüşmelerden edinilen bilgilere göre, yörede beslenme uygulamaları yetersizdir ve bu konudaki bilgilerde önemli boşluklar bulunmaktadır.

Köy el sanatları açısından konuya özel olarak bakılacak olursa Şanlıurfa ilinde pek fazla bir uğraşı alanı olduğu söylenemez. Yöredeki koyun ve kuzu postlarının basit yöntemlerle tabaklanarak elde ve dikilerek iç kürk (muflon) olarak değerlendirilmesi, tepme keçecilik, halı ve kilimcilikle, küçük çapta ağaç işleri bir tarafta bırakılırsa Şanlıurfa'da köy el sanatları yok denecek kadar azdır.

Herhangi bir yörenin yaşam düzeyinin geliştirilmesinde eğitim ve sosyal faaliyetler yanında temel fizyolojik koşulların da iyileştirilmesi gereklidir. Temel fizyolojik ihtiyaçların giderilmesinde ise en önemli sırayı alan konut ihtiyacının karşılanmasını sağlamaktadır. Bölgedeki konutların %65.09'u taş, %26.60'ı kerpiç, %6.06'si biriket ve ancak %1.47'si de tuğladan yapılmıştır. Konutların ise %64.21'i sağlam, %26.13'ü çürük ve %9.66'sı onarılabılır durumdadır.

YÖREDE YAPILAN EV EKONOMİSİ ÇALIŞMALARI

Yörede ev ekonomisi çalışmalarının durumunu ortaya koyabilmek amacıyla sadece Şanlıurfa ili örnek alınmış olup adı geçen ildeki çalışmalardan bahsedilecektir.

Şanlıurfa ilinde Ev Ekonomisi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne bağlı Çiftçi Eğitim ve Yayım Şube Müdürlüğü'nde bir şube olarak çalışmaktadır. İlerdeki bütün ev ekonomisi çalışmaları, Merkez, Suruç, Siverek, Bozova, Ceylanpınar gibi ilçelerde çok az sayıda ev ekonomisi teknisyeni tarafından planlanmakta ve uygulanmaktadır. Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şube Müdürlüğü ilde yapılacak, ilçe müdürlükleri de ilçede yapılacak ev ekonomisi çalışmalarını buna göre yürütmektedirler.

Her ilçede bir köy seçilip, bu ilçedeki çalışmalar bu köy üzerinde yoğunlaştırılmakta ve yapılmakta olup ilçenin diğer köylerine gidilmemektedir.

Çalışma programlarına alınan konular ise sadece gıda muhafazası, aile giyimi, çocuk bakımı, aile sağlığı, besinler ve beslenme, aile yönetimi ve el sanatlarıdır.

Şanlıurfa ilinde ev ekonomisi çalışmalarında gerek plan ve program aşamasında, gerekse uygulama sırasında yöreye özgü bazı dar boğazların ve sorunların olduğu anlaşılmıştır. Bu sorunların en kısa zamanda çözümlenmesi gerekmektedir.

PROJE GERÇEKLEŞTİĞİNDE YÖREDEKİ MUHTEMEL GELİŞMELER

Bunlar şu şekilde kısaca özetlenebilir.

— Çiftçi ailesinin satın alma gücü yükselecektir. Buna paralel olarak yaşam standardında olumlu yönde gelişmeler olacaktır.

— Yöreye bol su gelecektir. Buna bağlı olarak çiftçi ailesinin içme suyu, temizlik, çamaşır, banyo vb. alışkanlıklarında olumlu yönde değişiklikler olacaktır.

— Yöreye gelecek olan elektrik enerjisi çiftçi ailesinin yaşamını tümüyle değiştirecektir.

— Konutlarda aile lehine büyük değişiklikler olacak, daha uygun, geniş, sağlıklı konutlar yapılacaktır.

— Ailenin giyiminde ve kuşamında gelişmeler olacaktır.

— Bölge halkının eğitim düzeyi yükselecektir.

— Konutların döşenmesi ve modern standartlara uygun olarak gelişecektir.

— Yörenin ulaştırma ağı genişleyecek mevcut yollar ıslah edilecek ve yenileri yapılacaktır.

— Çiftçi ailesinin yetiştirdiği ürün çeşitlerinde artışlar olacaktır. Evde gıda muhafaza yöntemleri gelişecek, yemekler çeşitlenecektir. Bunlara bağlı olarak da beslenme alışkanlıkları değişecek yeterli ve dengeli beslenme sağlanacaktır.

— Çocuk bakım ve büyütme yöntemleri gelişecek, çocuk ölümleri önemli ölçüde azalacaktır.

— Tarımın modernizasyonu kadınların iş gücüne eskisi kadar ihtiyaç duyulmayacağından kadın zamanının çoğunu çocuklarının, evinin ve ailesinin bakımına ayırabilecektir.

— Nüfus artacaktır. Bu nüfus hareketine bağlı olarak bölge kırsal kesimde göç verme niteliğini kaybedecek ama bölgeye diğer bölgelerden göçler olabilecektir.

— Sosyal ve ekonomik gelişmeye paralel olarak yörede dağıtık yerleşimler yerlerini toplu yerleşimlere bırakacaktır.

— Çiftçi aileleri için tarımsal yaşam yoğun ve yorucu olacaktır. Çiftçinin elde ettiği ürünler ve tarımsal hammaddeler iyi bir plan ve organizasyonla hiç kuşkusuz değerlendirilecek ve pazarlanacaktır. Bütün bunlara rağmen çiftçi tarımdan arta kalan boş zamanını ve işgücünü el sanatları yoluyla değerlendirerek hem aile bütçesine hem de ülke ekonomisine katkıda bulunabilecektir.

Güneydoğu Anadolu Projesi çok büyük bir projedir. Bu projeye çok büyük yatırımlar yapılmaktadır.

Gerek yörenin sosyo-ekonomik yapısı, büyüklüğü ve genişliği; gerekse yörede şu anda yapılan yetersiz ev ekonomisi çalışmaları göz önüne alındığında GAP içinde özellikle kırsal kesimde çiftçi ailelerinin eğitiminde Ziraat Yüksek Mühendislerine ve Ev Ekonomisi Uzmanlarına çok büyük görevler ve sorumluluklar düşeceği bir gerçektir. Bunun içinde Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksek Okuluna gerekli sorumluluk ve yetki verilmesi ve çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir.